

DIDACTICA ISTORIEI – COMPETENȚE MANAGERIALE ALE PROFESORULUI. CÂTEVA CONSIDERAȚII

CONSTANTIN VITANOS*

Noile politici ale educației, Didactica modernă solicită cadrelor didactice un registru larg de competențe, care structurează "portretul profesorului ideal"¹. În rândurile de mai jos, ne vom referi la competențele manageriale ale profesorului de istorie, în **domeniile managementului curriculum-ului pentru elevi și managementul clasei de elevi** – domenii noi, încă necoagulate.

După cum se cunoaște, **curriculum-ul la decizia școlii** (C.D.S.) reprezintă un segment al Curriculum-ului Național. El acoperă diferența de ore dintre curriculum-ul nucleu și numărul maxim de ore pe săptămână, pe discipline și pe ani de studiu, prevăzute în planurile-cadru de învățământ și **dă posibilitatea școlii să definească trasee particulare de învățare a elevilor**.

Teoreticienii și practicienii apreciază că introducerea curriculum-ului la decizia școlii în practica educațională aduce cu sine schimbări importante la nivelul managementului în acest domeniu². Schimbările interesează atât pe director, cât și pe profesorii școlii, deoarece împreună – în grade diferite de responsabilități – elaborează și implementează Oferta educațională. Dacă profesorul – indiferent de specialitatea sa – nu are o viziune holistică asupra procesului, asupra structurii ofertei și a reperelor/criteriilor generale de proiectare, el nu va putea identifica și înțelege, printre altele, locul și rolul disciplinei sale – în cazul nostru Istoria – în oferta curriculară, nu va putea proiecta oferta sa curriculară.

Oferta educațională – curriculară și extracurriculară – reprezintă elementul cheie al Proiectului de dezvoltare instituțională (Planului manage-

* Director - Colegiul Național Pedagogic "Constantin Bratescu", Constanța.

1. Cătălina Ulrich – **Managementul clasei – Învățarea prin cooperare. Ghid pentru profesori**, București, Editura Corint, 2000, p. 7.

2. A se vedea: Șerban Iosifescu (Editor coordonator) – **Management educațional pentru instituțiile de învățământ**, București, 2001, p. 342-345; Constantin Vitanos (Coordonator) – **Oferta educațională. Îndrumător pentru manageri, cadre didactice, elevi, părinți, comunitate**, Constanța, Editura Mondograf, 2001 (cu bibliografia).

rial), partea care permite individualizarea școlilor și crearea unei "personalități" a acestora.

Conform legislației școlare în vigoare, școala decide numărul de ore pentru disciplinele obligatorii – în cazul existenței plajelor orare – și pentru cele opționale, în funcție de următoarele criterii: utilizarea eficientă a resurselor umane și materiale; pregătirea personalului didactic; intereselor elevilor; cerințele părinților; interesele și legăturile cu comunitatea locală.

Planul-cadru de învățământ permite școlii și claselor să realizeze schemele orare proprii raportându-se la un trunchi comun (curriculum comun – discipline și număr de ore obligatorii pentru toți elevii) și la curriculum-ul opțional, care oferă posibilitatea de a decide conform principiului descentralizării curriculare. Școala poate adopta: curriculum nucleu aprofundat, curriculum extins; curriculum elaborat în școală – oferta de opționale (opționale propuse din interior sau alese din lista recomandată de minister), care poate fi constituită din: opțional la nivelul disciplinei – opțional ca disciplină nouă, opțional la nivelul ariei curriculare și opțional la nivelul mai multor arii curriculare (ultimele două – opționale integrate).

Schema orară se realizează pe baza următoarelor opțiuni:

- numărul de ore pe săptămână cuprinse într-un minim și maxim, alocate prin Planul-cadru de învățământ;
- aprofundări, extinderi sau opționale, în completarea trunchiului comun, până la numărul de ore ales (minim/maxim).

Prin Oferta educațională a școlii, elevului i se dă posibilitatea să aleagă extinderi sau discipline opționale. În cazul opțiunii pentru un număr mai mic decât cel maxim, la trunchiul comun se adaugă obligatoriu un număr de opționale. În anul școlar 2001-2002, sunt valabile, în acest sens, ordinele MEC Nr. 3638/11.04.2001 și 3670/17.04.2001.

Pentru optimizarea procesului de constituire a schemelor orare ale claselor liceale, reprezentanții catedrelor și ai comisiilor metodice, ai ariilor curriculare – constituiți într-un organism de lucru dedicat – elaborează **Oferta curriculară, care conține:**

- prezentarea finalităților și a obiectivelor liceului;
- numărul de clase și ani de studiu;
- discipline de trunchi comun și numărul de ore alocat acestora prin planul-cadru, pentru specializările existente;
- opționalele/pachetele de opționale pe care le poate oferi școala;
- metodologia de selecție și de opțiune în privința curriculum-ului la decizia școlii;
- modalitățile de evaluare a elevilor la disciplinele opționale.

Schemele orare ale claselor primare și gimnaziale vor cuprinde în mod obligatoriu cel puțin o oră de opțional, stabilită în urma procesului de consultare, iar oferta făcută elevului de liceu trebuie să acopere cel puțin dublul numărului de ore față de posibilitatea de opțiune a acestuia.

În acest context, dorim să evidențiem că, **în același timp și concordant, se elaborează și Oferta extracurriculară, pentru a face un tot cu Oferta curriculară, și că, în esență, componentele ofertei sunt aceleași pentru orice tip de școală.**

În proiectarea ofertei curriculare se pot avea în vedere următoarele repere/criterii:

- armonizarea exigențelor sociale cu cele individuale;
- integrarea unor opționale cu deschidere spre lume, cu caracter inter- și transdisciplinar*, cu accentuate valențe formative, cu orientare pragmatică și cu implicații sociale deosebite (Generiche: "Educația pentru pace și cooperare", "Educația pentru democrație", "Educația ecologică", "Educația interculturală"*** ș.a.);
- asigurarea unor discipline opționale vizând pregătirea de specialitate, diferențiate conform specializării;
- îmbinarea tradiției cu spiritul inovator, în vederea creării posibilității de a aplica noile tehnici de învățare și de evaluare;
- necesitatea stăpânirii la nivelul superior a unei limbi străine, precum și a tehnologiei informației și comunicaționale;
- atractivitate, actualitate, diversitate – în vederea largirii posibilității de valorificare a resursei "elevi", a disponibilității de învățare, a intereselor, a abilităților și a capacității fiecărui elev în parte***;
- armonizarea intereselor școlii cu cele ale elevilor și ale părinților;
- crearea unui cadru adecvat care să permită o colaborare avantajoasă școală – comunitate, atragerea sprijinului comunității, precum și valorificarea oportunităților oferite de comunitate;
- armonizarea valorilor culturale regionale cu cele naționale și universale;

* În Raportul "Delors" către UNESCO se subliniază că educația ca proces continuu se sprijină pe patru piloni: a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să trăiești împreună cu ceilalți și a învăța să fii – vezi, pe larg: Jacques Delors: **Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI**, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 69-78. Despre transferul transdisciplinarității din domeniul epistemologic în cel didactic, plecând de la "pilonii educației" inventariați în Raportul "Delors", a se vedea: Basarab Nicolescu – **Transdisciplinaritatea. Manifest**, Iași, Editura Polirom, 1999 și Liviu Antonesei – **O introducere în pedagogie**, Iași, Polirom, 2002, p. 199-207.

** Unele opționale sub acest generic pot îmbina educația interculturală și istoria orală. În acest sens, vezi, pe larg: Lucian Ciolan – **Pași către școala interculturală. Ghid de educație interculturală pentru cadre didactice**, București, Editura Corint, 2000 și Birt Stasz, Louis Ulrich – **Istorie orală. Spunem povești și scriem despre viață. Ghid de culegere a folclorului, istoriilor orale și a elementelor etnografice**, București, Editura Corint, 2000.

*** Interesante sunt sugestiile referitoare la rolul opționalelor în valorificarea tipurilor de inteligență, cuprinse în volumul .: – **Instruirea diferențiată. Aplicații ale teoriei inteligențelor multiple. Ghid pentru formatori și cadre didactice**, București, 2001.

- completarea ofertei curriculare printr-o bogată ofertă extracurriculară, pentru a crea oportunități de formare/dezvoltare a elevilor.

Odată cu exemplificarea de ofertă de opționale, la nivelul obiectului Istorie – opțional ca disciplină nouă – și opționalul la nivelul ariei "Om și societate"/mai multor arii curriculare – opționale integrat – , dorim să opinăm, cel puțin la liceu, pentru opționalul integrat, cu "predare" în echipă de profesori – dezbateri interactive; printre titluri s-ar enumera:

- **opțional la nivelul obiectului Istorie:** "Momente din istoria comunității locale"; "Localitatea mea"; "Tradiții și obiceiuri locale"; "Mari istorici – actualitatea operei"; "Copiii în istoria lumii"; "Femeia în istoria lumii"; "Probleme controversate în istorie"; "Istoria românilor (a comunității) prin călători. Imaginea celuilalt"; "Martori de istorie și cultură românească în lume"; "Influențe culturale occidentale în Țările Române/România"; "Integrarea europeană"****;

- **opțional integrat** (în funcție de scop, structură și dimensiunea problematică: o arie/mai multe arii): "Interdependența om – mediu"; "Omul în epoca..."; "Geopolitica"; "O zi în stil intercultural"; "Istoria culturii și a civilizației. Modele de dezvoltare/capodopere"; "Mari evenimente istorice reflectate în literatură și artă"; "Istoria descoperirilor științifice. Simboluri ale epocilor istorice"; "Cultură și educație bancară".

În urma avizului obținut de la Inspectoratul Școlar, Oferta educațională a școlii va fi făcută publică, până la sfârșitul lunii aprilie a fiecărui an, în varii forme (broșură, pliante, postere etc.), pe arie geografică extinsă, în scopul asigurării unui efectiv de elevi corespunzător finalităților și obiectivelor sale – mai ales pentru liceu, dar și pentru școlile generale, având în vedere previzibila renunțare la "circumscripțiile școlare". Elevii școlii vor completa, în fiecare an școlar, până în luna iunie, fișa de opțiune pentru anul școlar următor. Odată exprimată opțiunea pentru o anumită disciplină, aceasta devine obligatorie pe durata pentru care a fost proiectată disciplina respectivă.

Elevii admiși în clasa a IX-a vor prezenta opțiunile lor în prima săptămână după afișarea rezultatelor finale ale admiterii la liceul respectiv. Ulterior, școala face o clasificare a opțiunilor acestora, reevaluează resursele de care dispune și constituie nominal clasele și grupele de elevi, precum și orarul lor săptămânal.

Pentru implementarea eficientă a curriculum-ului la decizia școlii – segment de mare noutate –, specialiștii evidențiază câteva probleme, care

**** Idei orientative pot fi desprinse și din: Joke van der Leeuw-Roord – **Opiniile Conferinței europene a asociațiilor profesorilor de istorie (EUROCLIO) privind studierea istoriei secolului XX în școlile din Europa**, în "Studii și articole de istorie", LXIV (Serie nouă), București, 1999, p. 95-103.

nu trebuie ignorate sau trecute sub tăcere³. Nu abordăm, acum și aici, politica educațională a ministerului nostru, care a redus continuu numărul de ore alocate C.D.S.-ului.

Astfel, una din probleme o constituie nerespectarea reperelor/criteriilor privind oferta educațională, procesul de ofertare fiind formal, uneori chiar lipsind, urmărindu-se doar "umplerea" schemei orare sau "salvarea" normei unor profesori. În același sens, se remarcă și lipsa implicării sau implicarea redusă a organismului cu responsabilități în domeniu – din acest an școlar, Consiliul Școlii –, care nu construiește oferta pe baza propunerilor din partea responsabililor de arie curriculară/catedre/comisii metodice – în fapt, a tuturor cadrelor didactice.

O altă importantă problemă o constituie absența consultării elevilor și a părinților sau consultarea lor formală. Deși sunt greutăți reale în acest demers, se pot găsi soluții viabile, care țin de modul în care se constituie oferta (pornind de la analiza de nevoi ale elevilor), de completarea fișei de opțiune pe sistemul "topului" de preferințe, ceea ce presupune completarea fișei cu mai multe preferințe etc. De asemenea, este necesară o mai intensă și variată educare a părinților, în ceea ce privește rolul curriculum-ului la decizia școlii și posibilitățile pe care le poate deschide elevilor, în acordul cu aptitudinile și interesele lor, cu faptul că cultura istorică reprezintă o coloană a personalității umane.

Elaborarea programei de opțional constituie o altă problemă de implementare a curriculum-ului la decizia școlii; se proiectează un curriculum disciplinar centrat pe conținuturi, pe discursul magistral, ceea ce favorizează, printre altele, goana verbală prin istorie, în fața unui auditoriu total pasiv intelectual și afectiv. Sunt deja făcute cunoscute "scheme" de proiectare și programe de opțional, care pot fi aplicate în funcție de particularități. Ele trebuie aplicate, deoarece, în momentul în care opționalul a fost ales, el devine obligatoriu și presupune, ca orice disciplină de trunchi comun, achiziții specifice pentru elevi, precum și evaluarea nivelului acestora.

În fine, promovarea ofertei educaționale constituie o problemă deosebită. Nu este suficient ca oferta școlii să fie cunoscută, ci ea trebuie să fie înțeleasă, îndeosebi de către elevi și părinți. Acest lucru este posibil, atât prin modul în care înscriem în materialele promoționale achizițiile pe care elevii le pot dobândi la opționalul respectiv – un rol important îl au "Argumentul" și "Oferta către părinți și elevi", care motivează opționalul și îl fac atractiv, – cât și prin strategia de promovare a ofertei educaționale.

Procesul instructiv-educational desfășurat de către cadrul didactic în clasă "implică o puternică înrâurire managerială, atât sub raportul funcțiilor manageriale fundamentale, cât și din perspectiva managementului organizațional implicat de structura clasei de elevi ca organizație"⁴. Managementul clasei de elevi ana-

3. Vezi, pe larg: Ligia Sarivan – **Proiectarea curriculum-ului la decizia școlii**, București, Institutul de Științe ale Educației, 2000.

4. Romiță B. Lucu – **Managementul și gestiunea clasei de elevi. Fundamente teoretico-metodologice**, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 17.

lizează atât perspectiva didactică și psihosocială a clasei, cât și structurile dimensionale ale acestuia – ergonomică, psihologică, psihosocială, normativă, relațională, operațională și creativă.

Perspectivile de abordare a acțiunilor din clasa de elevi într-o formulă nouă, modernă, a managementului clasei, vin în întâmpinarea unei nevoi obiective de perfecționare și de eficiență⁵

În managementul educațional, termenul de "management al clasei" este folosit cu două accepțiuni principale – în sens larg și în sens restrâns⁶.

În sens larg, managementul clasei înseamnă realizarea de către cadrul didactic – profesorul de istorie, în cazul nostru – a tuturor funcțiilor manageriale, atât pe dimensiunea "sarcină" – proiectarea, organizarea, conducerea operațională și controlul – , cât și pe dimensiunea umană – "individ" (motivare, participare, formare-dezvoltare personală) și "grup" (organizare a grupurilor, negociere și rezolvare a conflictelor, formare-dezvoltare a echipelor). În fapt, întreaga activitate a profesorului – de proiectare, aplicare și evaluare a influențelor educaționale – , tot ce gândește și face profesorul împreună cu un anumit colectiv de elevi.

În sens restrâns, managementul clasei se referă la realizarea funcției manageriale de conducere operațională, adică utilizarea concretă și coordonarea (la nivel formal și informal) a resurselor umane și nonumane (materiale informaționale, de timp, de autoritate și de putere). În vederea aplicării planului stabilit și obținerii rezultatelor scontate

Aceeași sursă citată evidențiază că, pentru preformarea de curriculum și managementul clasei, un concept esențial este mediul educațional, care poate fi definit drept "ecosistemul" persoanelor, lucrurilor, informațiilor și stărilor afective, care determină și/sau influențează un anumit proces/o anumită relație educațională. În consecință, parametrii funcționali ai mediului educațional sunt:

- fizici – spațiul de lucru, lumina, căldura, aparatura și materialele necesare, inclusiv auxiliare curriculare: manuale, culegeri, hărți, planșe, modele fizice etc. – toate ca obiecte:

- informaționali – informația și cunoașterea de la nivelul cadrului didactic și al elevului, precum și diferite auxiliare curriculare, dar din punct de vedere cognitiv (informațional);

- umani – stările afective, trecute și prezente, care influențează procesul sau relația educațională, organizarea grupului de lucru și relațiile de comunicare (verbală, paraverbală și nonverbală) între elevi, cadre didactice și elevi etc., stilurile manageriale (directiv, consultativ, participativ etc.), rolurile jucate de cadrul didactic și elevi, "stările eului" activate – "părinte", "adult" sau copil ș.a.

5. Vezi, pe larg: Șerban Iosifescu (Editor coordonator), *Op. cit.*, p. 280-283.

6. A se vedea și idem – **Monitorizarea de curriculum și managementul clasei**, București, Institutul de Științe ale Educației, 1997, p. 7-11

"Ecologia" mediului educațional, sistemele suprapuse de interacțiuni desfășurate într-un spațiu bine determinat evidențiază: bogăția interacțiunilor (de ordin intelectual, afectiv, valitiv, social) implicate de relațiile și procesele educaționale și varietatea factorilor care pot determina sau influența aceste procese și relații.

De pildă, relațiile din cadrul familiilor elevilor influențează relațiile pe care copiii le dezvoltă în școală, atât cu profesorii, cât și cu colegii; profesorul trebuie să caute și în familie cauzele timidității sau agresivității unui elev în clasă. Sau, în clasă, un ambient sărac, fără mulți stimuli, inhibă, în timp ce un ambient bogat în stimuli – expunerea produselor elevilor, posibilitatea accesului la materiale și informații, hărți, planșe ș.a. (loc ideal: cabinetul de istorie) – dezvoltă interesul, curiozitatea și creativitatea elevilor. Modul în care este amenajată clasa (cabinetul de istorie) – inclusiv estetica – afectează atât pe elevi, cât și pe profesor, putând facilita sau obstrucționa procesul de învățare⁷.

În accepțiunea restrânsă, managementul clasei se referă la managementul situațiilor educaționale concrete, care se compune din următoarele elemente principale:

- politica generală a școlii și cultura organizațională;
- sistemul de reguli și norme care reglementează viața școlară;
- proiectele de influență educațională realizate de către profesori – planificări calendaristice, proiecte didactice/planuri de lecție etc., care "regizează" o anumită secvență educațională concretă.
- amenajarea spațiului, procurarea și accesul la resurse, atât a profesorului, cât și a elevilor;
- organizarea colectivului de elevi – frontală, pe grupuri, individuală – și posibilitatea schimbării acestuia, pe parcurs, în funcție de nevoile educaționale concrete;
- comportamentul profesorului și al elevilor, metodologia educațională utilizată, rolurile asumate, precum și "stările eului" activate;
- disciplina: asumată sau impusă, predomină intențiile pozitive – formative sau cele negative etc.;
- respectul de sine și al celorlalți;
- evaluarea⁸.

Noul Regulament de organizare și desfășurare a inspecției școlare, care a deschis calea unor transformări structurale în ceea ce privește inspecția școlară – de la controlul birocratic, strict ierarhic, la evaluarea calității Ofertei educaționale și la sprijinirea unităților școlare, a personalului didactic în îmbunătățirea activității – **cuprinde nouă aspecte** asupra cărora inspectorii vor face aprecieri, printre care întâlnim: "Modul în care școala sprijină și încurajează dezvoltarea personală a elevilor"; "Calitatea activității personalului didactic"; "Cali-

7. Lucrări recente, cu abordări concrete în acest sens: Romiță B. Iucu, *Op. cit.*, p. 71-94; 177-186 și Cătălina Ulrich, *Op. cit.*, p. 14.74.

8. Vezi, pe larg: Șerban Iosifescu (Editor coordonator), *Op. cit.*, p. 282-283.

tatea curriculum-ului și modul în care este pus în practică curriculum-ul național și local". Iar, de pildă, aspectul "Calitatea activității personalului didactic" **cuprinde opt criterii**, sub formă de întrebări: "Este corespunzător planul lecției elaborat de profesor?"; "Stăpânește profesorul disciplina pe care o predă? Folosește profesorul strategii didactice corespunzătoare?"; "Folosește profesorul resursele în mod corespunzător?"; "Este managementul clasei corespunzător?"; "Îi evaluează profesorul pe elevi în așa fel încât să stimuleze învățarea eficientă?"; "Ce fel de teme pentru acasă propune profesorul?"; "Are profesorul vreun mijloc de evaluare a reușitei lecției?"⁹.

Desigur, un management defectuos al clasei de elevi ar avea printre consecințe: oboseala, supraîncărcarea, lipsa de motivare a clasei, deprecierea climatului educațional, minciuna, agresivitatea. Dar un profesor bun, cu știință și artă, poate asigura în clase, în cabinetul de istorie o atmosferă pozitivă și o predare-învățare de bună calitate*****.

Oferta pe care o propune profesorul de istorie, indiferent de numărul de ore pe care îl are la dispoziție, vizează stimularea interesului pentru Istorie, cunoașterea coordonatelor fundamentale ale trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat și înzestrea elevii cu instrumentele intelectuale, care să le permită continuarea studiilor sau integrarea socio-profesională, ca cetățeni ai unei societăți democratice și civilizate.

9. .: – **Regulamentul de organizare și desfășurare a inspecției școlare (RODIS). Metodologia de aplicare a regulamentului de organizare și desfășurare a inspecției școlare (MARODIS)**, București, Paginare și tipar Corint, 1999, p. 16-17.

***** Un profil al profesorului de istorie, la începutul noului mileniu, proiectează Mihai Manea – **Pactul de stabilitate și predarea istoriei**, în "Tribuna învățământului", Anul LI, Nr. 621 (2502), din 17-23 decembrie 2001, p. 14.